

A kétharmad árnyékában

VISSZHANG - LXVI. évfolyam, 45. szám, 2022. november 11.

Immár vitathatatlan, a COVID-krízis és az árrobbanás se bizonyult elegendőnek a szoros szövetségben induló ellenzéki pártok számára a szavazói többség maguk mögé állításához. Hazánk egy újabb ciklus során a választók elsöprő erejű döntése folytán szakadatlanul előre megy, nem hátra: csak nehogy útjába essen egy szakadék.

A homo kadicus fokozatos kihalása mára végveszélybe sodorta a hazai ellenzéket. Lassan elapadóban a városszéli paneltömbök betonbiztos választói utánpótlása. A megyeszékhelyek és a főváros bérházakkal tarkított, egykorvult munkásnegyedeit az élet rendje és módja szerint kikopó Kádár-nosztalgikus nyugdíjas lakosságot felcserélő – a vonzáskörzet falvaiból, kisvárosaiból a megfizethető lakhatás és a vidékinél jobb létviszonyok reményében – aktív korú beköltözők kezdik ellepni. E szüntelenül zajló „vérfrissülés” jegyében az országszerte gombamód szaporodó ipari parkok valamelyikében elhelyezkedő, vidékről felkerült alkalmazotti középgenerációk otthonról hozott nacionalizmusuk szerint orientálódva a szavazások során rendre az állampártot támogatják szaporodó voksukkal. A balliberális oldal választása számukra tabu. Ezen – a baloldal számára vészjósló – trendnek tudható be, hogy a megyei jogú városok elvileg billegőnek ígérkező körzeteit a legtöbb lokációban megnyerte a Fidesz '22 tavaszán, és a kormánypártnak a fővárosban is 45 százalékos szinten stabilizálódott a háttországa a kékgalléros csoportok lojalitásának hála. A rezsiárak azóta bejelentett emelkedése láthatóan nem erodálta mindeddig a kormánypárt bázisát.

Végül mégiscsak bekövetkezett a régi baloldal összeomlását a Gyurcsány-éra végnapjaitól kezdve jövendőző jóslat. A térségünk uniós csatlakozásának időszakában marginalizálódó lengyel baloldali utódpartot sújtó végítélet Magyarországon egy-másfél évtizeddel később ment végbe. A varsói gyors késése annak tudható be, hogy a lengyel szocializmus állampártjának (LEMP) szerencsecsillaga másfél évtizeddel a rendszerváltozást megelőzően áldozott le. A kádárizmus mifelénk ekkortájt még javában fénykorát élte a keleti tábor viszonylatában magas életszínvonalal, tömeges lakáskiutalásokkal, alacsony fogyasztói árakkal, miközben a lengyel társadalom napi szintű megélhetési krízissel és ellátási zavarokkal volt kénytelen szembesülni. Ennek folytán a kádárista derékhad egy emberöltővel fiatalabb volt a homo sovjeticus lengyel megfelelőjénél.

A külső függőségi láncolatok vonatkozásában hazánk 12 év orbáni kormányzást követően napjainkban kiszolgáltatottabb, mint a kései kádárizmus éveiben vagy a rendszerváltozást követően bármikor. A külső hitelforrásokból megvalósított költségvetési túlköltés révén átmenetileg dinamizált magyar GDP-bővülés ellenére államadósságunk nominálisan harmadával nagyobb, mint a COVID-válság előtt, és duplája a 2010-es mértéknek. Külgazdasági pozíciónk néhány tucatnyi multinacionális vállalatcsoport teljesítményének, illetve azok beszállítói hálózatainak függvénye. Összeszerelésre szakosodott termelésünk hozzáadott értéke elenyésző, mindennek folytán exporttermelésünk importtartalma rendkívül magas. A közberuházások szinte kizárólag uniós támogatásból vagy hitelből valósulnak meg. Az elmúlt évtizedben egzisztenciához jutó – a munkaerőpiacon megjelent – egymillió foglalkoztatottnak mindössze a tizede talált állást a belföldön működő magánvállalatoknál. A láthatóan sérülékeny modell fenntarthatósága már az elmúlt bő egy évtized során is csak az uniós dotációk útján és a külső környezet prosperálásának betudhatóan vált lehetségessé.

A stabilitás és a viszonylagos jólét a posztoszocialista térségben képes akár egy emberöltőre is elaltatni az emberekben lakozó természetes szabadságvágyat – nem vitás. Az aluszékonyság azonban tartóssága ellenére sohasem végleges. A NER elemi működőképessége addig lesz biztosítható, amíg rendelkezésre

állnak az uniós források, azaz 2027-ig. 2030 még nyerhető lehet Orbán számára, ha addig hozzájut az uniós forrásokhoz, de rendszerének sorsa – erőforrások híján – addigra végképp megpecsételődik. Viszont az állampárti pólus ellenzékbe szorulva – az egykori MSZ(M)P mintájára – még sokáig lesz képes blokkolni a kétharmad vélhető hiányában eszköztelen működő újonnan berendezkedő kormányzat tevékenységét.

Az addigra elkerülhetetlenül érvényesülő bukási spirál azonban szélsőséges esetben akár maga alá temetheti a pártrendszer egészét is. A fenntarthatatlanná váló nyugdíjrendszer, a mélyülő adósságválság, az akut demográfiai krízis kiegészülve a képzett munkaerő hiányával, az elavult iparszerkezet folytán tartósan alacsony életszínvonallal és a túlnépesedő roma közösségek társadalmi integrációjának mellőzésével együttesen megrendítik az ország működőképességét. Mindezt a külhonban dolgozó fiatalok munkabér-hazautalásával kiegészülő – 2027-ig rendelkezésre álló – uniós devizadotáció tünetileg képes elfedni.

A Balkánon lehetett nyomon követni több évtizeden keresztül hasonlóan érvényesülő tendenciákat. Tito halála után az akkor már évtizedek óta zajló elvándorlási trend felgyorsult, a deviza-hazautalások a fogadott hazájukban egyre inkább gyökeret eresztő kivándorló közösségek felől idővel mérséklődtek, kezelhetetlen mértékűre duzzadt az államadósság, vészes divergencia érvényesült a régiók között. Az egykor virágzó államalakulat széthullott, a térség népessége látványosan csökkent, az utódállamok gazdasági pozíciója tartósan romlott. A délszláv állammal szomszédos Bulgária az elmúlt évtized alatt elvesztette népessége 13 százalékát. Macedónia a kisebbségei körében népszerű szeparatizmussal kénytelen küzdeni, csakúgy, mint Bosznia. Fennállhat a veszélye, hogy Magyarország egy évtized múltán a terebélyesedő balkáni válságövezet részévé válik.

A hazai rezsim összeomlása minden jel szerint nem lassú erózióval fog végbemenni, hanem kártyavárszerűen az erőforrások hirtelen elapadásával, miként az a kádárizmus végnapjaiban is történt. Az államháztartási intézkedések révén mesterségesen generált GDP-dinamika folytán a lakosság számára meglepetésszámba megy majd a rezsimváltás a nyolcvanas évek végéhez hasonlóan. Viszont jelenleg még nem láthatóak azon alternatív elittek, melyek képesek volnának kitermelni a következő éra pártrendszerét. A kádárista reformerek tudatosan keresték a kapcsolatot a korabeli rendszerellenzékkel, sőt informális csatornákon keresztül dotálták azok intézményesülési folyamatát: Aczél és köre az SZDSZ, Pozsgay klientúrája az MDF pártképződési folyamata felett bábáskodott. Az ellenőrzött alternatívaképzést jelenleg ellehetetleníti, hogy az orbánizmus hatalmi centruma eleve kizárja az állampárton belüli reformer karakterek térnyerését, emellett a kádárista utódparti struktúrák tovább élése az ellenzéki oldalon is minimalizálja a megújulási potenciált. Utóbbi jellegzetességre példa a Jobbik és az LMP – valaha együttesen a szavazók negyedét lefedő – táborának eróziója, mely trend nagyban hasonlít az utódpárttal koalícióra lépő SZDSZ bázisának a 90-es évek második felében lezajló radikális fogyatkozására. A hasonlóan nyugatos karakterisztikájú, de más-más generációkra fókuszáló két liberális középpárt (DK, Momentum) konkuráló kooperációja is nehezíti a kormányváltáshoz elengedhetetlen pólusképzést, és ez a tartós konfliktushelyzet kísértetiesen újratermeli a rendszerváltó SZDSZ, valamint a korai Fidesz egymáshoz fűződő ambivalens viszonyát.

A Berlusconi tulajdonolta AC Milan futballklub szurkolói köreinek bázisán a 90-es évek középső harmadában szerveződő Hajrá Olaszország Mozgalom egykori sikere korszakhatárként jelölte ki a régi nagy gyűjtőpártok dominálta második világégést követő, konszolidált pártrendszerek meghatározta időszak leáldozását; egyúttal egy általános válságkorszak kezdetét is körvonalazva. E pártmodellváltó trend tartós globális érvényesülését jelzi napjainkban a hagyományos gyűjtőpártok (például UMP, CDU) tagságának fogyatkozása. A demokratikus államrend talapzatának gyengülése immár a kapitalista centrum országaiban is vitathatatlan. Az európai válságperifériák eközben láthatóan terebélyesednek: egyre inkább ezen országcsoportba sorolható a második és a harmadik legnagyobb kontinentális nemzetgazdasággal bíró Franciaország és Olaszország is. A krízistársadalmakban az egyre népszerűbb antiglobalista irányzatoknak áll a zászló (például Nemzeti Front, Olaszország Fivérei). E trend felszínre törése többnyire nemzeti radikális formában realizálódik; az akadémiai világban virulens baloldali

rendszerkritika jelenléte a pártpolitikai térben erőtlén.

Ahogy 2027-ben véget ér az uniós finanszírozási ciklus, a magyar kormányzat képtelen lesz elfedni a felelőtlen forrástékozlása folytán általa generált adósságválság tüneteit. Az inflációs hullám okán egyébként is romló létviszonyok miatt az uniós tagság jelenleg még jobboldali körökben is magas támogatottsága vélhetően gyorsan apadni kezd. Mindehhez megágyaz a kormánypárt évtizede folytatott nyugatellenes retorikája. A nyugdíjrendszer működéséből fakadó hiány a jegybank vonatkozó kimutatásai szerint 2036-tól évi ezermilliárdos tételt fog jelenteni a költség számára. Amennyiben az egyre növekvő számú idős szavazói korcsoportok lojalitásának tartós biztosítása érdekében a mindenkori kormánypárt leköti nyugdíj-finanszírozási célra a szabadon mobilizálható erőforrások többségét, a többi alrendszer alulfinanszírozottsága állandósul. A gyengülő forintárfolyam, a növekvő energiaköltségek és az emelkedő élelmiszerárak, valamint az állandósuló lakhatási válság folytán érvényesülő vásárlóerő-hiány az uniós források elapadásával immár nyílt belgazdasági krízishez vezethet.

A 2010 után a politikai piacra belépő egymillió fiatal szavazó elégedetlenségének kanalizálására a Momentum, a Jobbik, az LMP és a PM mindeddig még a megyeszékhelyeken se tudott életképes szervezeteket kiépíteni, így a '22-26 közötti időszakra valószínűsíthető a XXI. századi pártok marginalizálódása. Az ismételten újratermelődött hárompólusú pártmodell konzerválásában egyébként is érdekelt kormányzat eközben afféle háztáji ellenzékké domesztikálhatja a parlamenti ellenzéket. Egy jövőbeni hatalomátadási alkufolyamat alkotmányos mederbe terelése érdekében a vagyon legitimizálását célul kitűző állampárti aktorok érdekeltté válhatnak bizonyos féllenzéki formációk informális erősítésében.

A DK körül szerveződő balközép-technokrata középpárt ugyan centralizálhatja a demokratikus ellenzék szavazatait. A Jobbik-utódpárt Jakab-féle formációnak a pártszervezési folyamatban való részvétele és az LMP-nek az abban realizálódó egyidejű szerepvállalása ellenére az ellenzéki szavazótábor kíváncsian fiatalodása csak mérsékelten lesz eredményes. A közmunkás újjobbágyságot és a hivatali köznemességet egyaránt sújtó egzisztenciális diktatúra a perifériamegyékben blokkolja az érdemi pártszervezési törekvéseket.

A NER hatalmi szerkezetét működtető – a forrásszerzésben egymással is konkuráló – belső erőközpontok az orbánizmus fenntartásában már csak a devizaforrások rendelkezésre állásáig érdekeltek. Működésük – szemben az ideológiavezérelt egykori Simicska-birodalommal – forrásvezérelt, így lojalitásuk egy defenzív állampárti politikai ciklusra prognosztizálva alapvetően megkérdőjelezhető. Ezen ideiglenesen lojális hatalmi aktorok az alábbiak: (1.) vállalati szent tehének, vagyis az adókedvezményekkel, térítésmentes fejlesztési telkekkel, ingyen közműkiépítéssel, az EU egyik legnyomottabb munkabérszintjével betelepített multinacionális gyáróriások mint stratégiai együttműködési szerződést kötő partnervállalatok; (2.) Tao-dotált és stadionokkal gazdagított sportklubok, melyek szerepe az AC Milan szurkolói klubhálózatahoz hasonlatos; (3.) saját jogon jelentős bevétellel (például iparűzési adó, turisztikai adó) rendelkező pannon polgárvárosok és a primer turisztikai célpontok városházi elitjei (például Győr, Székesfehérvár, Balatonfüred, Hajdúszoboszló); (4.) a részben alárendelt pozíciójú, de időnként önérdékvezérelt hivatalierőforrás-birtokos felsőapparátusok; (5.) az évi ezermilliárdnyi fejlesztési forrással ellátott és jelentős bérnövekedéssel feltőkésített honvédelmi szféra összefonódott beszállítói köre és főtisztja; (6.) a látványos bérdinamika révén támogatott államhatalmi szervezetek (rendőrség, ügyészség, bíróság) felső vezetése; (7.) az újonnan alapított vagyonkezelői alapítványok (kutatási központok, egyetemek) élethossziglani kuratóriumai; (8.) állampárti kulturális lobbik (színházak, múzeumok, művelődési központok) intézményvezetése; (9.) állami vállalatok csúcsmenedzsmentje; (10.) a történelmi egyházi intézményrendszer irányítói; (11.) a Miniszterelnökség alá rendelt feltucatnyi titkosszolgálat és a TEK – mint pártállami irányítású erőszakszervezet – vezető garnitúrája; (12.) az időlegesen nevükre deponált vagyont formailag kezelő csereszabatos oligarchaklánok és érdekeltségeik; (13.) a domesztikált televangelizációs mozgalmak (mindenekelőtt a Hit Gyülekezete); (14.) a térségünkben direkt érdekeltségekkel bíró birodalmak szakszolgálatának rezidentúrája (például a posztszovjet Nemzetközi

Beruházási Bank képviselete); (15.) az állampárti alvezérek perszonális pártbirodalmi (például Kövér, Rogán, Kósa, Szijjártó); (16.) vidéki kormánypárti kiskirályok és apparátusai (választókerületi elnökök, kormányhivatali vezetők); (17.) „örök” polgármesterek (például Szita Károly – Kaposvár, Gémesi György – Gödöllő); (18.) kétharmados bástyával védett autonóm vazallusok (Alkotmánybíróság, Médiatanács, MNB, ÁSZ, Költségvetési Tanács, főügyészség, bírósági hivatal); (19) domesztikált félautonóm örök oligarchák (például Csányi, Széles).

Az állampárti térfél fent felsorolt hatalmi aktorai a megfelelő időben fogják keresni hatalomátmentési és vagyonvédelmi stratégiájuk sikerre vitele érdekében az életképes ellenzéki szervezeteket, melyek napjaink ellenzéki aktoraiból egy konszolidált rendszerváltás során éppúgy kisarjadhatnak, mint általános lakossági radikalizálódás esetén egyfajta zöldmezős politikai beruházás keretében. A fenti – vasmarokkal egyben tartott – függelmi lánccal szemben álló heterogén ellenzéki televény aktorai a maguk központi szervezettségének teljes hiánya és a kormányzati forráselvonások ellenére potens állapotban éltek túl az elmúlt 12 évet, így elvben akár csíráját jelenthetnék a következő éra pártrendszerének. Ezek az alábbiak: (1.) multinacionális háttérű sajtó (a legnagyobb kereskedelmi tévécsatorna, kormánykritikus hírportálok); (2.) nemzetközileg dotált kutatóközpontok és jogvédő szervezetek; (3.) döntően ellenzéki színezetű – többnyire jelentős vagyonnal bíró – fővárosi kerületi helyhatóságok és vagyonkezelő vállalataik; (4.) ellenzéki önkormányzati szigetek a vidéki egyetemi városok egy részében; (5.) az elbukó ellenzéki kooperáción tudatosan kívül álló potens kispártok (Mi Hazánk, Kétfarkú Kutypárt).

Az EU félperifériáin nincsenek polgári közép-jobb gyűjtőpártok. Sarkozy egykori kormánypártja (az UMP) romokban, Berlusconi néppárti tagsággal bíró pártja marginalizálódott, a lengyel Polgári Platform túlmenően egyetlen kormányesélyes közép-európai párt sem található a közép-jobb formációk között. A Salvini-féle Liga, az Olaszország Fivérei nevű posztfasiszta szervezet, a Nemzeti Gyűlésre átkeresztelt Nemzeti Front, az ex-NDK-s tartományokban súlyponti erőnek számító AfD, a vezető lengyel kormánypárt (PiS), a spanyol francóista utódpart (VOX) mind-mind a posztmodern fasizálódási hullám haszonélvezője. Mindez betudható annak, hogy az EU forráshiányos félperifériáin nincsenek tartósan sikeres felzárkózási modellek. A félperifériákon érvényesülő pangás elhúzódó volt már a 2008-as pénzügyi krízis és a COVID-válság előtt is. Franciaország területének közel kétharmada a periférikus régiókban található. Alapvetően kérdőjeleződik meg a demokrácia jövője az öreg kontinensen.

Nehezíti a hazai alternatívaképzést a német szociáldemokrácia kormányzati aspirációinak sikerre vitele ellenére egyelőre tartósan eredményes, mintaértékű baloldali modell hiánya, ennek folytán a hazai ellenzék állandósult orientációs deficittel küzd. Ráadásul az elmúlt évtized hosszabb-rövidebb ideig életképesnek tűnő rendszerkritikus baloldali pártszervezési kísérletei a félperifériákon mára mindenhol marginalizálódtak. Idesorolható mindenekelőtt a Mediterráneum baloldali rendszerkritikus mozgalmának mindegyike (Syriza, Podemos, Öt Csillag Mozgalom). Az érintett pártok a globalizmus meghatározta rezsimek pártstruktúráiba illeszkedve természetesen domesztikálódtak, amivel párhuzamosan a proteszt csoportok kanalizálására képtelenné váltak, átengedve értékrendjük politikai artikulációját a sok esetben program nélküli radikális jobboldalnak.

A rekkenő hőségű nyárutót elhagyva gyorsan kezdetét vette a halovány napsugarú vénasszonyok nyara, melyet követően gyakorta átmenet nélkül köszönt ránk a zivatar áztatta, szélfúttá, rideg őszi világ. A politikában sincs ez másként. A gigantikus forrásait látványosan eltékozló, megújulási potenciálját végzetesen erodáló, értelmiségi hátszágát teljességgel negligáló kleptokrata állampárti rezsimek ideje előbb-utóbb lejár. Sikerei csúcsán tanyázva immár vitathatatlanul megkezdte számlálni hátramaradt éveit. Haszonélvezői kisvártatva csendben elvonulnak. Mindössze az átmulatott tivornyáik során felhalmozott számlát felejtik el rendezni maguk után, mikor kilépnek a dohányfüstös kártyateremből hajnalhasadáskor. Éppúgy, mint azt '89-90-ben az országeladósító kommunisták is tették. Pártunk és kormányunk adóssága – miként az lenni szokott – a következő nemzedékekre száll. Egy emberöltő múltán emléküik írmagja is kitörlik a népi emlékezetből. A sokasodó nehézségek közepett előszeretettel önfelmentésre hajló utókor számára – a rozsdásodó térplasztikákként magasló stadionokon túlmenően – legfeljebb a monoton

csilingelésű online kasszagépek mellett porosodó kopottas feliratok maradnak utánuk, melyeken haloványan olvasható lesz a valaha élénk színnel felrótt, szigorú hangvételt sejtető felirat: „a pénztártól való távozás után reklamációt nem fogadunk el”.